

Zaprimljeno: 04.05.2009.

Izvorni znanstveni članak

UDK: 343.9

ATRIBUIRANJE VLASTITOG DELINKVENTNOG PONAŠANJA NISKO RIZIČNIH I VISOKO RIZIČNIH MALOLJETNIH DELINKVENATA

Neven Ricijaš

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Odsjek za poremećaje u ponašanju

SAŽETAK

Suvremeni pristup maloljetničkoj delinkvenciji temelji se na identificiranju rizičnih čimbenika koji su doprinijeli razvoju takvog ponašanja te usmjeravanju intervencija prema njima. Cilj ovog rada je utvrditi maloljetni delinkventni čemu atribuiraju takvo svoje ponašanje, te ispitati razlike u načinu atribuiranja s obzirom na definiranu razinu rizičnosti. Visoko rizični maloljetnici su oni koji se nalaze u institucionalnom tretmanu, koji često čine kaznena djela, koji su ranije počeli s delinkventnim ponašanjem te oni koji se dulje vrijeme tako ponašaju. U istraživanju je sudjelovalo 335 muških mladih počinitelja kaznenih djela s područja Republike Hrvatske. Podjednak broj ispitanika nalazio se u institucionalnom (56,1%) i izvaninstitucionalnom (43,9%) tretmanu. Raspon dobi ispitanika kreće se od 14 do 21 godine života ($M=17,1$; $SD=1,858$).

U istraživanju je korištena Skala atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih (Ricijaš, 2009) te pitanja o učestalosti činjenja kaznenih djela, duljini činjenja kaznenih djela, kontaktima s policijom i sudom, te o nekim važnijim obilježjima obitelji i roditelja. Rezultati konzistentno pokazuju kako visoko rizični maloljetnici pripisuju vlastito delinkventno ponašanje većem broju čimbenika u odnosu na nisko rizične, što je sukladno i dosadašnjim saznanjima iz područja maloljetničke delinkvencije koja su korelate između stupnja rizičnosti i izloženosti rizičnim čimbenicima mjerila drukčijim metodama.

Gljučne riječi: mladi, delinkventno ponašanje, atribucije, rizični čimbenici

1. UVOD

Svi ljudi imaju potrebu razumjeti okolinu u kojoj žive, nastoje razumjeti svoje ponašanje kao i ponašanje drugih ljudi. U prirodi čovjeka je da introspektivno proučava svoje ponašanje, te da promatra druge ljude oko sebe tražeći zakonitosti u ponašanju kako bi okolina bila što je više moguće predvidljiva, sigurnija i ugodnija. Razumijevanje uzroka ponašanja vrlo je važan medijator reakcija pojedinaca u socijalnom okruženju (Družić-Ljubotina, 2009). Reakcije prema drugima, kao što su simpatija, agresija, ili potreba za pomaganjem, ovise o tome kako ljudi interpretiraju svijet oko sebe, odnosno čemu atribuiraju pojave i događaje.

Svi mi također nastojimo razumjeti vlastito ponašanje, te sukladno tome uzroke vlastitog ponašanja atribuiramo, odnosno pripisujemo određenim čimbenicima. Delinkventno ponašanje specifičan je oblik neprihvatljivog ponašanja

kojega karakteriziraju raznoliki pojavnici. Svi stručnjaci koji rade u sustavu državne skrbi te interventno djeluju prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela stvaraju svoje konstrukcije i ideje o uzročnosti takvog ponašanja kod svakog specifičnog maloljetnika. Sukladno svojim pretpostavkama također i tretmanski djeluju prema mladoj osobi. Tako na primjer, ukoliko stručnjak smatra kako su uzroci delinkventnog ponašanja neke mlade osobe u njegovoj impulzivnosti, pretjeranom konzumiranju alkohola i neadekvatnim obiteljskim odnosima, on će svakako tretmanski djelovati prema tim čimbenicima kako bi ih ublažio i na taj način smanjio vjerojatnost daljnjeg delinkventnog ponašanja.

Međutim, ono što je ostalo neistraženo u takvom pristupu je percepcija uzročnosti za delinkventno ponašanje iz perspektive samog maloljetnika. Mogli bismo reći iz perspektive nositelja ponašanja koji također ima svoje konstrukcije i ideje o tome zašto se tako ponaša. Istraživanjem tog područja bavi se ovaj rad.

1.1. Atribucijske teorije

Svaka osoba na sebi svojstven način interpretira ponašanja sebe i drugih, odnosno stvara konstrukcije socijalne okoline. Kako ljudi percipiraju, shvaćaju i tumače sebe i svoju okolinu predmet je socijalne psihologije. Pitanje koje je usko vezano uz konstrukcije socijalnog svijeta je kako osobe interpretiraju događaje te kako je to povezano s njihovim razmišljanjem i ponašanjem kasnije. Time se bave atribucijske teorije (Kearlsy, 2007).

U ovom radu posebnu ćemo pozornost pridati Weinerovoj trodimenzionalnoj teoriji atribucija. Weinerov pristup nije usmjeren samo na opisivanje najčešće korištenih kauzalnih atributa, već on nastoji odrediti dimenzionalnu strukturu koja leži u njihovoj osnovi (Kamenov, 1991). Ranije teorije atribucija razlikovale su internalne i eksternalne uzroke, tako da i prvu dimenziju Weinerove klasifikacije atributa čini lokus uzročnosti, koji na jednom polu ima internalne, a na drugom eksternalne attribute ponašanja. Druga dimenzija koju postulira Weinerova teorija atribucije je dimenzija stabilnosti (Weiner i sur., 1971, prema Družić-Ljubotina, 2009). Potreba za njom se javila na osnovi uvida da i među internalnim i eksternalnim uzrocima neki ostaju stabilni dok su drugi promjenjivi i variraju u vremenu. Treća se Weinerova dimenzija naziva podložnost kontroli (Kamenov, 1991), ovisno o stupnju voljnog utjecaja koji se može pripisati uzroku.

Postavimo li ove tri dimenzije u ortogonalni model, dobivamo osam mogućih kombinacija atribucija, odnosno osam različitih atribucija nekog događaja. S obzirom da je tema ovog rada atribuiranje vlastitog delinkventnog ponašanja, na primjeru u slici 1 prikazat ćemo osam mogućih kombinacija atribucija ovakvog ponašanja u okviru Weinerovog modela. Potrebno je naglasiti kako se radi samo o jednoj mogućoj kombinaciji atribucija.

Prikazana kombinacija atribucija pokazuje sljedeće:

(1) loša samokontrola - pripisivanje uzroka vlastitog delinkventnog ponašanja lošoj samokontroli je svakako pripisivanje uzroka svojoj internalnoj oso-

bini, koja je vjerojatno stabilna karakteristika kroz vrijeme te sama po sebi nije podložna kontroli.

(2) potreba za preuzimanjem rizika - kao i loša samokontrola, potreba za preuzimanjem rizika je internalna karakteristika, stabilna, ali smatramo kako je više podložna kontroli jer prije samog preuzimanja rizika osoba može bolje promisliti na koji će način zadovoljiti tu potrebu.

(3) impulzivni ispad - internalno pripisivanje uzročnosti, međutim ponašanje je nestabilno kroz vrijeme, ali nije baš podložno kontroli po samoj svojoj definiciji.

(4) dosada - pripisivanje svojih kaznenih djela dosadi značilo bi pripisati ih nekim internalnim razlozima, koji su nestabilni, ali su podložni kontroli. Odnosno, ishod ponašanja kod dosade je više podložan kontroli.

(5) roditeljsko zlostavljanje - ukoliko maloljetnik pripisuje svoje delinkventno ponašanje činjenici da je bio zlostavljan od strane roditelja, on je to pripisao nekim eksternalnim čimbenicima, čimbenicima koji nisu podložni kontroli i koji su bili stabilni kroz vrijeme.

(6) pijanstvo - pripisivanje počinjenja kaznenog ili kaznenih djela pijanstvu čini eksternalno atribuiranje ponašanja, ponašanje koje nije podložno kontroli te je nestabilno kroz vrijeme.

(7) kontinuirana materijalna dobit - ova kategorija odnosi se na kontinuiranu zaradu koju maloljetnik ostvaruje činjenjem kaznenih djela, što znači da čini to radi novca (eksternalno atribuiranje), čini to neko vrijeme jer na taj način zarađuje (stabilno kroz vrijeme), ali je takvo ponašanje podložno kontroli (budući da može i na druge načine zaraditi novac).

(8) trenutna materijalna dobit - ukoliko maloljetnik počinjenjem kaznenog djela ostvari željenu trenutnu materijalnu dobit, tada je kao i u prošlom slučaju on to pripisao eksternalnom razlogu koji je podložan kontroli, ali je u ovom slučaju nestabilan kroz vrijeme, budući se radi o trenutnoj zaradi, a ne kontinuiranom načinu zarade.

Slika 1. Model atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja prema Weinerovom trodimenzionalnom modelu

	INTERNALNI		EKSTERNALNI	
	STABILNI	NESTABILNI	STABILNI	NESTABILNI
NEPODLOŽNI KONTROLI	loša samokontrola	impulzivni ispad	roditeljsko zlostavljanje	vlastito pijanstvo
PODLOŽNI KONTROLI	potreba za preuzimanjem rizika	dosada	kontinuirana materijalna dobit	trenutna materijalna dobit

Najveće poteškoće u definiranju atribucija vlastitog delinkventnog ponašanja nalaze se na trećoj dimenziji, odnosno kod podložnosti kontroli. Za svaku atribuciju vrlo je jednostavno odrediti pripada li ona internalnom ili eksternalnom lokusu uzročnosti, je li ona stabilna ili nije, međutim podložnost kontroli trebalo bi promatrati iz perspektive samog maloljetnika i njegove percepcije kontrole nad tim čimbenikom.

1.2. Dosadašnja istraživanja atribuiranja delinkventnog ponašanja mladih

Prema saznanjima autora ovog rada i raspoloživoj dostupnosti domaće te inozemne znanstvene i stručne literature, u svijetu nema mnogo istraživanja koja su ispitivala atribuiranje, odnosno pripisivanje uzročnosti delinkventnog ponašanja (vlastitog ili tuđeg). U tom smislu važno je istaknuti istraživanje koje je sedemdesetih godina 20. stoljeća provela Wells (1980) na uzorku od 70 institucionaliziranih adolescenata i 69 adolescenata prvih razreda srednje škole. Autorica polazi od Weinerove teorije atribucija te razlikuje dispozicijsko atribuiranje (predstavlja internalno) i situacijsko (predstavlja eksternalno). Njezina skala sastoji se od 12 čestica s odgovorima Likertovog tipa, a čestice se raspodjeljuju na dvije subskele - (1) dispozicijsko i (2) situacijsko atribuiranje. Primjer čestice dispozicijskog atribuiranja je «Ja sam glup», a primjer čestice situacijskog atribuiranja je «Jer su moji prijatelji tako htjeli». Atribuiranje se odnosilo na delinkventno ponašanje u zadnjih godinu dana.

Autorica dolazi do rezultata kako adolescenti i svoje i tuđe delinkventno ponašanje više pripisuju situacijskim nego li dispozicijskim uzrocima. Time autorica zaključuje suprotno očekivanjima da će adolescenti svoje ponašanje više pripisivati situacijskim, a tuđe ponašanje više dispozicijskim uzrocima. Institucionalizirani adolescenti rjeđe atribuiraju svoje ponašanje dispozicijskim uzrocima u odnosu na neinstitucionalizirane adolescente, međutim obje grupe u jednakoj mjeri pripisuju uzroke svojeg ponašanja situacijskim atribucijama.

Na kraju, autorica zaključuje kako ne postoji povezanost između načina atribuiranja vlastitog ponašanja i uključivanja u takvo ponašanje.

Drugo važno istraživanje provela je Sagatun (1991) koja je uspoređivala kako sami maloljetnici (N=68), njihovi roditelji (N=57) i probacijski službenici (N=101) atribuiraju delinkventno ponašanje. Svi ispitanici ispunjavali su upitnik u kojem ih se pitalo koji čimbenik oni smatraju da

je «najodgovorniji» za delinkventno ponašanje. Upitnik je sadržavao sljedećih 12 čimbenika: sam maloljetnik/ica, obitelj, prijatelji, škola, susjedstvo, dosada, nedostatak novca, previše novca, braća i sestre, televizija, policija te ljudi prisutni u vrijeme počinjenja kaznenog djela. Ispitanici su mogli označiti i više čimbenika - ovisno o kombinaciji koju su smatrali važnom.

Autorica je očekivala da će probacijski službenik najviše odgovornosti pridati samom maloljetniku, roditelji nešto manje, a sami maloljetnici najmanje. Međutim, dobiveni rezultati pokazuju kako sve tri grupe konzistentno smatraju da je sam maloljetnik najodgovorniji za svoje delinkventno ponašanje. U području atribuiranja značaja obitelji i prijatelja ova tri subzorka se razlikuju. Probacijski službenici veću su važnost pripisali obitelji u odnosu na roditelje, kao i oni maloljetnici koji su pobjegli od kuće. Roditelji su dosadu naglasili kao značajan čimbenik, dok maloljetnici i probacijski službenici nisu. U odnosu na druge, maloljetnici su značajnije svoje ponašanje pripisali nedostatku novca i ljudima s kojima su u tom trenutku bili.

Iako se radi o vrijednom istraživanju kojim dobivamo uvid u različite percepcije uzroka za delinkventno ponašanje mladih, moramo istaknuti neke njegove metodološke nedostatke. Prvo, objekt atribuiranja je 'delinkvencija'. Dakle, ispitanike se pitalo koji čimbenici su po njihovom mišljenju najodgovorniji za delinkvenciju. Nije navedeno konkretno delinkventno ponašanje određenog maloljetnika. Stoga su probacijski službenici, možemo pretpostaviti, u većoj mjeri govorili općenito o uzrocima delinkvencije, dok su se maloljetnici i njihovi roditelji usmjeravali na konkretno delinkventno ponašanje. Drugo, atribuiranje se ispituje samo listom čimbenika na koju su ispitanici trebali označiti smatraju li to uzrokom ili ne, čime se dobio samo podatak o percipiranoj frekventnosti tog razloga. Skala procjene od nekoliko stupnjeva sigurno bi pružila valjanije podatke. Treće, broj probacijskih službenika značajno premašuje broj maloljetnika, čime možemo zaključiti da se ne radi o probacijskim službenicima tih maloljetnika. Četvrto, maloljetnici i njihovi roditelji su ispunjavali upitnik na sudu, prije ročišta, što je možda utjecalo na visoke rezultate preuzimanja odgovornosti, odnosno maloljetnikovog atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja samome sebi.

1.3. Rizični čimbenici za razvoj delinkventnog ponašanja mladih

O rizičnim čimbenicima koji doprinose razvoju delinkventnog ponašanja mladih mnogo se piše u

domaćoj i inozemnoj znanstvenoj literaturi. Stoga će u ovom poglavlju biti opisani samo oni ključni čimbenici koji su u dosadašnjim istraživanjima identificirani kao najznačajniji.

Rizične čimbenike najjednostavnije definiramo kao one životne događaje ili osobine koji doprinose razvoju nekog poremećaja ili delinkventnog ponašanja (Wilson i Rolleston, 2004), te ih uobičajeno dijelimo na statičke i dinamičke. Statički čimbenici rizika su oni koji jesu prediktivni, ali nisu podložni promjenama (na primjer, povijest poremećaja ophođenja, dob u vrijeme počinjenja prvog kaznenog djela) (Hoge, 2002), dok su dinamički čimbenici rizika oni aspekti života počinitelja kaznenih djela koji su vezani uz sadašnju situaciju, koji jesu podložni promjenama te, naravno, oni koji mogu prediktivno utjecati na kriminalnu aktivnost (Williams, McSchanew i

Dolny, 2000). Ovi dinamički čimbenici zapravo čine kriminogene potrebe, a još se nazivaju i potrebama tretmana jer se upravo one zahvaćaju intervencijom (Hoge, 2002). Intervencije je potrebno usmjeriti na kriminogene potrebe (dinamične čimbenike rizika) jer se neposrednim utjecanjem na njih očekuje i neposredan utjecaj na buduće kriminalno ponašanje, dok utjecaj na nekriminogene potrebe ne podrazumijeva toliko linearan odnos prema predikciji budućeg kriminalnog ponašanja (Andrews i Bonta, 2006).

Korisnost pristupanja kriminalitetu kroz princip kriminogenih rizika i potreba leži u činjenici da omogućava usmjeravanje na tretmanske intervencije koje je potrebno poduzeti s ciljem preveniranja i kontroliranja ove pojave. Identifikacijom čimbenika rizika, koji su empirijski dokazani, praktičari imaju «materijal» za planiranje intervencija - kako na

Tablica 2: «Velika četvorka rizičnih čimbenika» i «Osam centralnih čimbenika rizika» razvoja i održavanja delinkventnog ponašanja (prema Andrews, Bonta i Wormith, 2006)

		Rizični čimbenik	Rizik	Dinamička potreba
«VELIKA ČETVORKA RIZIČNIH ČIMBENIKA»	«OSAM CENTRALNIH RIZIČNIH ČIMBENIKA»	1. POVIJEST ANTOSICIJALNOG PONAŠANJA	<ul style="list-style-type: none"> rana i kontinuirana uključenost u razna i brojna antisocijalna djela, u različitim okolnostima. 	Izgraditi ne-kriminalno, alternativno ponašanje u rizičnim situacijama.
		2. ANTISOCIJALNI OBRAZAC OSOBNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> traženje avantura i uzbuđenja slaba samokontrola opušteno agresivno ponašanje 	Izgradnja vještina rješavanja problema, vještina samokontrole, kontrola ljutnje i nošenje s rizičnim situacijama
		3. ANTISOCIJALNA KOGNICIJA	<ul style="list-style-type: none"> stavovi, vrijednosti, uvjerenja i racionalizacije koje podržavaju činjenje kaznenih djela kognitivno i emocionalno stanje ljutnje, otpora i obrane kriminalni identitet nasuprot promijenjenom identitetu kriminalni nasuprot antikriminalnom identitetu 	Reducirati antisocijalnu kogniciju, prepoznati rizično razmišljanje i osjećanje, izgraditi alternativan, manje rizičan način razmišljanja i osjećanja, prihvatiti i promijeniti kriminalni identitet
		4. ANTISOCIJALNE VEZE (ODNOSI)	<ul style="list-style-type: none"> bliske veze s osobama koje čine kaznena djela relativna izolacija od onih koji ne čine kaznena djela neposredna socijalna podrška za činjenje kaznenih djela 	Smanjiti veze (odnose) s kriminalnim prijateljima, podržavati veze s prosocijalnim ljudima
		5. OBITELJ I/ILI BRAČNI ODNOSI	<ul style="list-style-type: none"> kvaliteta emocionalne veze/podržke nadzor i supervizija 	Smanjiti konflikte u obitelji, izgradnja pozitivnih veza, poticati nadzor i superviziju.
		6. ŠKOLA I/ILI POSAO	<ul style="list-style-type: none"> niska razina školskog/radnog uspjeha i zadovoljstva školom/zaposlenjem 	Poticati dobar uspjeh, nagrade i zadovoljstvo.
		7. SLOBODNO VRIJEME I REKREACIJA	<ul style="list-style-type: none"> slaba razina uključenosti u aktivnosti slobodnog vremena, i antikriminalnog slobodnog vremena 	Uključivanje u strukturirane aktivnosti slobodnog vremena. Poticati dobar uspjeh, nagrade i zadovoljstvo u aktivnostima slobodnog vremena.
		8. KONZUMIRANJE SREDSTAVA OVISNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> konzumiranje alkohola ili neke druge droge 	Reducirati konzumiranje psihoaktivnih tvari i ponašanje i stavove koji to podržavaju.

individualnoj, tako i na široj, društvenoj razini, što uključuje i politiku sankcioniranja počinitelja kaznenih djela. Razvidno je kako ovaj pristup leži u pozadini tretmanski orijentiranih kaznenopravnih sankcija.

Andrews, Bonta i Wormith (2006) temeljem rezultata mnogih empirijskih istraživanja prediktora kriminalnog ponašanja razlikuju «veliku četvorku rizičnih čimbenika» i «osam centralnih rizičnih čimbenika». Riječ je o rizičnim čimbenicima koji zapravo čine faktore, unutar kojih se nalaze različiti rizici koji su pojedinačno prediktivni kako za pojavu kriminalnog ponašanja, tako i za recidivizam. Ovi čimbenici, zajedno s obećavajućim intervencijama (dinamičkim potrebama), prikazani su u tablici koja slijedi (tablica 2).

Navedeni faktori čine bit cjelokupnog koncepta rizičnih kriminogenih čimbenika. Također je važno naglasiti kako ovaj pristup pretpostavlja postojanje komorbiditeta, odnosno zajedničkog djelovanja nekoliko čimbenika rizika u razvoju delinkventnog ponašanja, pa tako pretpostavlja i postojanje korelacije između ovih faktora. Andrews i Bonta (2006) navode kao najprediktivniji skup varijabli za pojavu delinkventnog ponašanja kod mladih zajedničko postojanje tri čimbenika rizika - (1) slaba samokontrola, (2) antisocijalni stavovi i (3) antisocijalne veze.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZE

Ciljevi ovog istraživanja su utvrditi kako mladi atribuiraju vlastito delinkventno ponašanje te postoje li razlike u atribuiranju vlastitog delinkventnog ponašanja s obzirom na stupanj rizičnosti.

Stupanj rizičnosti definiran je kroz četiri temeljne kategorije. Radi se o maloljetnicima koji se nalaze u institucionalnom tretmanu, koji često čine kaznena djela, koji su rano počeli činiti kaznena djela i koji ih dulje vrijeme čine.

S obzirom na ciljeve istraživanja, u ovom su radu postavljena tri istraživačka problema:

P1: Pripisuju li mladi svoje delinkventno ponašanje više internalnim ili eksternalnim čimbenicima?

P2: Pripisuju li mladi svoje delinkventno ponašanje više stabilnim ili nestabilnim čimbenicima?

P3: Pripisuju li visoko rizični maloljetnici svoje delinkventno ponašanje većem broju čimbenika od nisko rizičnih maloljetnika?

Prema definiranim istraživačkim problemima postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Mladi više pripisuju svoje delinkventno ponašanje područjima koja pripadaju eksternalnoj domeni (nekim vanjskim čimbenicima),

H2: Mladi više pripisuju svoje delinkventno ponašanje nestabilnim čimbenicima (onima koji nisu stalni i stabilni u vremenu),

H3: Visoko rizični maloljetni delinkventi pripisuju svoje delinkventno ponašanje većem broju čimbenika od nisko rizičnih delinkvenata.

3. METODOLOGIJA

3.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čine muške mlade osobe s područja cijele Republike Hrvatske koje su počinitelji kaznenih djela, a kojima je izrečena neka sudska kaznenopravna sankcija, kao i one koje su zbog poremećaja u ponašanju izdvojeni iz obitelji u instituciju socijalne skrbi, a činili su ili čine kaznena djela.

Tako su u istraživanju sudjelovale muške mlade osobe (N=335) koje se nalaze u tretmanu centara za socijalnu skrb, domova za odgoj djece i mladeži, odgojnih ustanova, odgojnog zavoda te maloljetničkog zatvora. S obzirom na distribuciju ispitanika prema vrsti tretmana, podjednak broj ispitanika nalazi se u institucionalnom tretmanu (N=188; 56,1%) i izvaninstitucionalnom tretmanu (N=147; 43,9%).

Raspon dobi ispitanika kreće se od 14 do 21 godina života pri čemu prosječna dob ispitanika iznosi 17,1 godinu (SD=1,858).

Većina maloljetnika u ovom uzorku (N=246, 74,1%) bila je barem jedanput sudski sankcionirana, dok njih 86 (25,9%) nije. Tri maloljetnika nisu odgovorila na ovo pitanje. Maloljetnici koji nisu sudski sankcionirani zbog počinjenja kaznenog djela čine skupinu mladih kod kojih kazneno djelo nije registrirano od strane policije (ali su smješteni u ustanovu socijalne skrbi zbog poremećaja u ponašanju, prema odredbama Obiteljskog zakona i Zakona o socijalnoj skrbi), ili se radi o maloljetnicima prema kojima je došlo do odbacivanja kaznene prijave ili je primijenjeno načelo svrhovitosti. Međutim, važno je napomenuti kako su svi maloljetnici obuhvaćeni istraživanjem iskazali svoju delinkventnu aktivnost, dakle počinili su barem jedno kazneno djelo, te se nalaze u sustavu državnih tretmanskih intervencija.

3.2. Instrumentarij¹

U istraživanju atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih korišteno je nekoliko instrumenata. To su Modificirana verzija Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (Ajduković, Ručević, Šincek, 2008), Skala atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih (Ricijaš, 2009), Upitnik samoiskaza o 15 rizičnih čimbenika za delinkventno ponašanje (Ricijaš, 2009), te neka pitanja o učestalosti činjenja kaznenih djela, duljini činjenja kaznenih djela, kontaktima s policijom i sudom, te o nekim važnijim obilježjima obitelji i roditelja.

U ovom radu bit će prikazani samo rezultati dobiveni na Skali atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih (Ricijaš, 2009) te će stoga samo ovaj instrument biti pobliže opisan. Skala se sastoji od 60 čestica i dvije subskale (internalna i eksternalna) na kojima ispitanici u rasponu od 5 stupnjeva (1 = uopće nije točno za mene, 5 = u potpunosti je točno za mene) odgovaraju čemu pripisuju uzroke svojeg delinkventnog ponašanja. Primjer čestica je: Činio sam / činim kaznena djela zato jer... «Jer mislim da se ne isplati živjeti pošteno», «Jer su odnosi u obitelji hladni i udaljeni», «Jer sam bio pod utjecajem droge».

Obje subskale pokazuju vrlo dobre metrijske karakteristike tipa faktorska struktura Skale, postotak objašnjene varijance, homogenost faktora te Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti (tablica 3).

Tablica 3: Skala atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih (Ricijaš, 2009) - postotak objašnjene varijance, prosječna inter-item korelacija, Cronbachov alfa koeficijent pouzdanosti

Faktori	Br. čestica	% varijance	\bar{r}	α - Cronbach
Internalna subskala	24	57,82	,287	,906
1. Antisocijalne tendencije	12	25,98	,468	,913
2. Podložnost vršnjacima	4	11,12	,522	,813
3. Nepromišljenost	4	10,65	,408	,733
4. Osobna frustracija	4	10,12	,454	,770
Eksternalna subskala	36	68,96%	,238	,923
1. Siromaštvo i materijalna dobit	8	12,83	,526	,901
2. Loši obiteljski odnosi	4	10,64	,517	,811
3. Droga	4	9,41	,723	,911
4. Alkohol	4	9,36	,713	,908
5. Antisocijalni vršnjaci	4	7,60	,519	,811
6. Permisivnost roditelja	4	7,15	,479	,786
7. Situacija	4	6,03	,375	,705
8. Pretjerana kontrola i nadzor roditelja	4	5,94	,501	,802

¹ Rezultati ovog istraživanja dio su šireg istraživanja objavljenog u doktorskoj disertaciji pod naslovom «Atribuiranje vlastitog delinkventnog ponašanja mladih» obranjenog na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Ricijaš, 2009)

3.3. Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje je provedeno individualno ili grupno na uzorku mladih koji su kao djeca ili adolescenti bili počinitelji kaznenih djela te su obuhvaćeni tretmanom sustava socijalne skrbi ili pravosuđa. Maloljetnici koji se nalaze u institucionalnom tretmanu su upitnik ispunjavali grupno, dok su maloljetnici koji se nalaze u izvaninstitucionalnom tretmanu (centar za socijalnu skrb) upitnik ispunjavali individualno.

Istraživanje je u institucijama proveo autor ovog rada s timom stručnjaka koji su zaposleni na Edukacijsko-rehabilitacijskom i Filozofskom fakultetu u Zagrebu, dok su ispitivanje maloljetnika u izvaninstitucionalnom tretmanu proveli posebno instruirani stručnjaci zaposleni u centrima za socijalni skrb.

Ispunjavanje upitnika trajalo je od 30 do 60 minuta, a ispitanici su prvo ispunjavali pitanja vezana uz učestalost činjenja kaznenih djela te njihove kontakte s policijom i sudom. Zatim su ispunjavali Skalu atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih, pa Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih, Upitnik samoiskaza o 15 rizičnih čimbenika za delinkventno ponašanje. Na kraju su odgovarali na pitanja vezana uz obiteljske prilike.

Svi ispitanici bili su usmeno informirani o osnovnom cilju istraživanja. Ispitivanje je bilo anon-

imno te je provedeno u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (2003). Ispitanici su usmenim pristankom prihvatili sudjelovati u istraživanju, a mogli su odustati od ispunjavanja upitnika u svakoj fazi istraživanja, odnosno u bilo kojem trenutku prilikom ispunjavanja upitnika.

Kako bi se utjecalo na osjećaj sigurnosti maloljetnika prilikom davanja odgovora o vlastitom delikventnom ponašanju, upitnici su bili anonimni, maloljetnici su ih samostalno odlagali na predviđeno mjesto te su svi upitnici pred maloljetnicima bili kovertirani.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Struktura atribuiranja vlastitog delikventnog ponašanja mladih

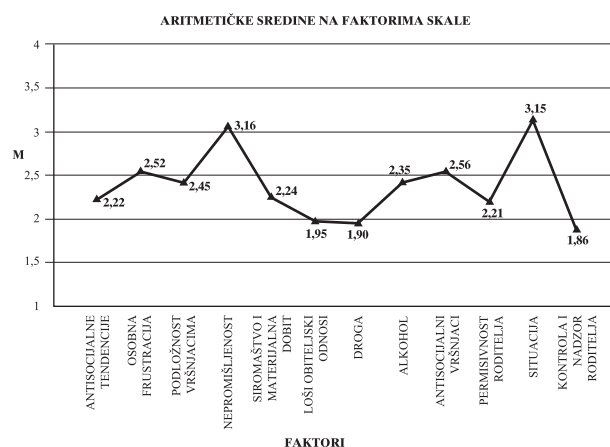
Kako bismo ispitali način na koji maloljetni delinkventi, promatrano na razini cijelog uzorka, atribuiraju svoje delikventno ponašanja, izračunali smo aritmetičke sredine na svim faktorima obiju subskala. Rezultati su prikazani u tablici 4 te na slici 2.

Promatramo li vrijednosti aritmetičkih sredina (ukupan mogući raspon rezultata je od 1 do 5), uočavamo kako u području internalnog atribuiranja mladi najviše ($M > 3,0$) pripisuju svoje delikventno ponašanje trenutnoj nepromišljenosti u vrijeme počinjenja kaznenog djela, dok je u području eksternalnog atribuiranja najviše zastupljeno pripisivanje uzroka vlastitog ponašanja situacijskim čimbenicima. Nakon toga ($2,5 < M < 3,0$) slijedi druženje s osobama antisocijalnog ponašanja, dakle

Tablica 4: Aritmetičke sredine i standardne devijacije na Skali atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih ($N=335$); mogući ukupni raspon je od 1 do 5

FAKTOR	M	SD
1. Antisocijalne tendencije	2,22	1,001
2. Osobna frustracija	2,52	1,141
3. Podložnost vršnjacima	2,45	1,130
4. Nepromišljenost	3,16	1,109
5. Siromaštvo i materijalna dobit	2,24	1,112
6. Loši obiteljski odnosi	1,95	1,080
7. Droga	1,90	1,248
8. Alkohol	2,35	1,331
9. Antisocijalni vršnjaci	2,56	1,136
10. Permisivnost roditelja	2,21	1,066
11. Situacija	3,15	1,054
12. Pretjerana kontrola i nadzor roditelja	1,87	,979

Slika 2: Prosječne vrijednosti atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih na pojedinom faktoru Skale atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih

delinkventno društvo (eksternalno) i osobna frustracija, odnosno napetost (internalno).

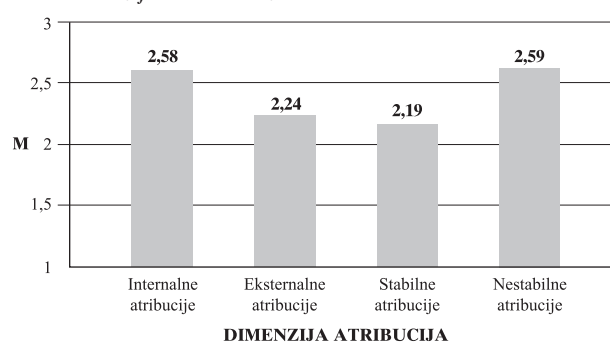
Nešto niže prosječne vrijednosti ($2,0 < M < 2,5$) izražene su na faktorima Podložnost vršnjacima (I), Alkohol (E), Siromaštvo i materijalna dobit (E), Antisocijalne tendencije (I) te Permisivnost roditelja (E). Najmanje prosječne vrijednosti ($M < 2,0$) ostvarene su na faktorima Loši obiteljski odnosi (E), Droga (E) i Pretjerana kontrola i nadzor roditelja (E).

Iz dobivenih rezultata, možemo pretpostaviti kako svaki maloljetnik ima svoju kombinaciju razloga kojima pripisuje svoje činjenje kaznenih djela.

Kako bismo utvrdili pripisuju li mladi svoje delinkventno ponašanje više internalnim ili eksternalnim područjima, te stabilnim ili nestabilnim područjima proveli smo dva t-testa za zavisne uzorke. Rezultati (slika 3) pokazuju kako maloljetnici više pripisuju svoje delinkventno ponašanje internalnim obilježjima s obzirom na lokus uzročnosti, te nestabilnim obilježjima s obzirom na stabilnost.

Ranije je navedeno kako sve faktore na Skali

Slika 3: T-test za zavisne uzorke - razlike u atribuiranju vlastitog delinkventnog ponašanja mladih s obzirom na dimenzije lokusa uzročnosti i stabilnosti

Slika 4: Model atribuiranja vlastitog delikventnog ponašanja s obzirom na lokus uzročnosti i stabilnost

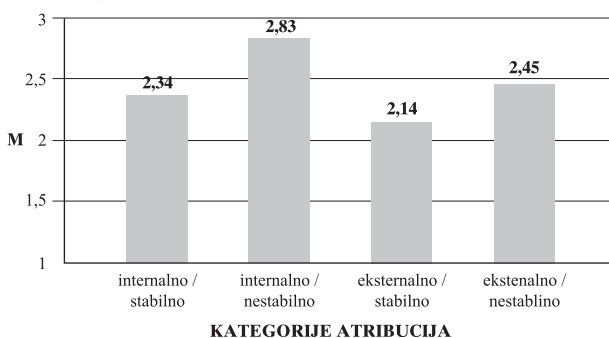
	INTERNALNO	EKSTERNALNO
STABILNO	1. Antisocijalne tendencije 2. Podložnost vršnjacima	1. Siromaštvo i materijalna dobit 2. Antisocijalni vršnjaci 3. Loši obiteljski odnosi 4. Permisivnost roditelja 5. Kontrola i nadzor roditelja
NESTABILNO	1. Osobna frustracija 2. Nepromišljenost	1. Droga 2. Alkohol 3. Situacija

atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih možemo promatrati s obzirom na prikazane dvije dimenzije (lokus uzročnosti i stabilnost). Stoga je ortogonalnim postavljanjem navedenih dimenzija moguće identificirati četiri moguća načina atribuiranja, odnosno četiri kategorije atribucija. Na slici 4 prikazan je model atribuiranja s obzirom na lokus uzročnosti i stabilnost prema pripadajućim faktorima na Skali atribuiranja.

Iz vrijednosti aritmetičkih sredina dobivenih na prikazanim kategorijama (slika 5) možemo uočiti kako su mladi najviše skloni atribuirati vlastito delinkventno ponašanje internalnim i nestabilnim obilježjima, odnosno osobnoj frustraciji i nepromišljenosti. Zatim internalnim / stabilnim obilježjima i eksternalnim / nestabilnim obilježjima, dok su najmanje skloni pripisivati uzroke vlastitog delinkventnog ponašanje eksternalnim i stabilnim čimbenicima (materijalni aspekt, obiteljske prilike i vršnjaci).

Između svih ovih kategorija provedeno je 12 t-testova za zavisne uzroke. Kako ne bismo nepotrebno opterećivali tekst rezultatima svih pojedinih parova, dovoljno je navesti kako između svih kategorija, osim internalno/stabilno te eksternalno/nestabilno postoje značajne razlike.

S obzirom na prezentirane rezultate prvu istraživačku hipotezu u ovom radu ne možemo prihvatiti. Rezultati upućuju kako su maloljetnici više skloni pripisivati svoje delinkventno ponašanje

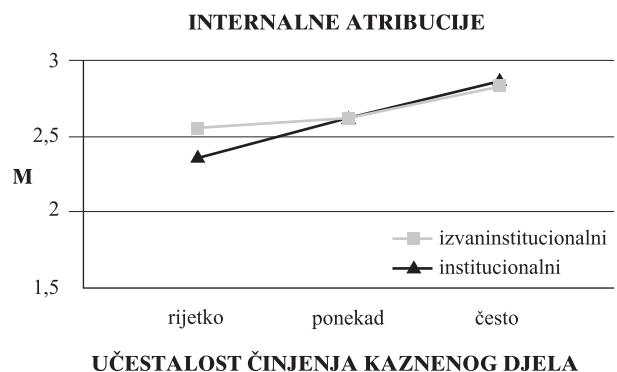
Slika 5: Atribuiranje vlastitog delinkventnog ponašanja mladih s obzirom na četiri kategorije s obzirom na lokus uzročnosti i stabilnost

internalnim čimbenicima (točnije internalnim / nestabilnim) u odnosu na eksternalne čimbenike. Međutim, drugu hipotezu moguće je prihvatiti jer rezultati vrlo uvjerljivo pokazuju kako su maloljetnici skloniji nestabilnom atribuiranju (točnije eksternalnom/nestabilnom) nego li stabilnom.

Kako bismo dobili detaljniji uvid u načine na koji mladi pripisuju svoje delinkventno ponašanje na dimenzijama lokusa uzročnosti i stabilnosti s obzirom na razine rizičnosti, proveli smo složenu analizu varijance 2×3 (vrsta tretmana × učestalost činjenja kaznenih djela). Na taj način dobivamo uvid u značajnost efekata razlika u internalnom, eksternalnom, stabilnom i nestabilnom atribuiranju s obzirom na kriminološki važne kriterije.

U području internalnog atribuiranja možemo uočiti da efekti vrste tretmana nisu značajni ($F(1.308)=,103$; $p>,050$) kao ni efekti interakcije ($F(2.308)=,042$; $p>,050$). Značajan je efekt učestalosti činjenja kaznenih djela ($F(2.308)=14,027$; $p<,001$) što je grafički prikazano i na slici 6. Iz rezultata je vidljivo kako povećavanjem učestalosti činjenja kaznenih djela maloljetnici više pripisuju svoje delinkventno ponašanje internalnim čimbenicima.

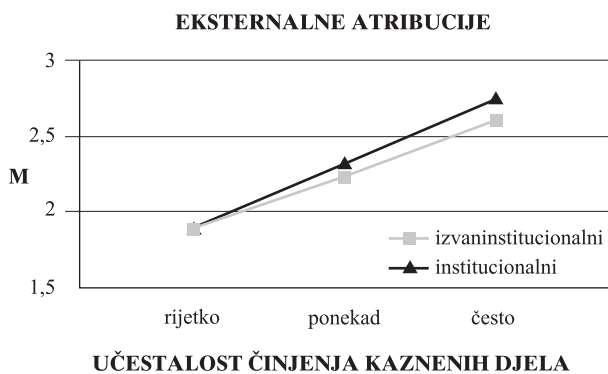
U području eksternalnih atribucija dolazimo do istog zaključka. Efekti vrste tretmana ($F(1.298)=,615$; $p>,050$), kao ni efekti interakcije ($F(2.298)=,196$; $p>,822$) nisu značajni, već je

Slika 6: Složena ANOVA - razlike u internalnom atribuiranju s obzirom na vrstu tretmana i učestalost činjenja kaznenih djela

značajan efekt učestalosti činjenja kaznenih djela ($F(2.298)=36,153$; $p<,001$) što je vidljivo i na slici 7. Rezultati također pokazuju kako maloljetnici više pripisuju svoje delinkventno ponašanje eksternalnim čimbenicima s obzirom na učestalost činjenja kaznenih djela.

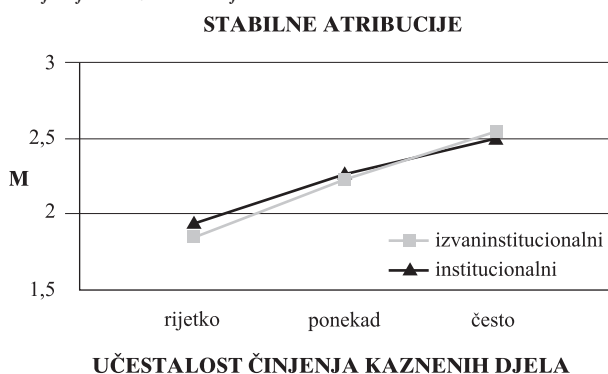
Na dimenziji stabilnosti rezultati su istovjetni (slika 8 i slika 9). U području stabilnog atribuiranja značajan je samo efekt učestalosti činjenja kaznenih djela ($F(2.291)=19,087$; $p<,001$), kao i kod nestabilnog atribuiranja ($F(2.315)=31,035$; $p<,001$). Efekti vrste tretmana, kao ni efekti interakcije nisu značajni.

Slika 7: Složena ANOVA - razlike u eksternalnom atribuiranju s obzirom na vrstu tretmana i učestalost činjenja kaznenih djela

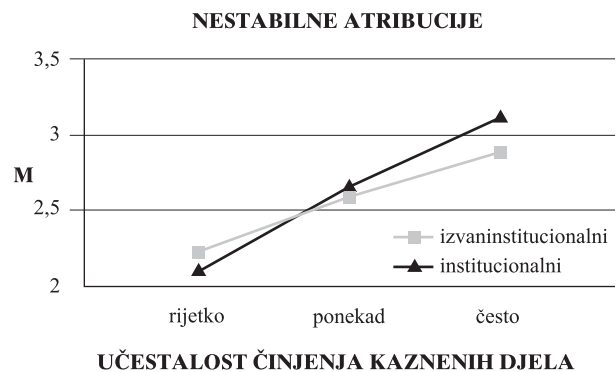

Rezultati složene analize varijance (2×3) jednoznačno pokazuju kako mladi više pripisuju svoje delinkventno ponašanje svim kategorijama atribucija (internalnim, eksternalnim, stabilnim i nestabilnim čimbenicima) s obzirom na samoiskazanu učestalost činjenja kaznenih djela, dok razlike na ovim dimenzijama ne postoje s obzirom na vrstu tretmana. Ovaj podatak također nam oslikava valjanost metode samoiskaza u istraživanju maloljetničke delinkvencije, budući su efekti značajni s obzirom na kriterij koji su maloljet-

Slika 8: Složena ANOVA - razlike u stabilnom atribuiranju s obzirom na vrstu tretmana i učestalost činjenja kaznenih djela

Slika 9: Složena ANOVA - razlike u nestabilnom atribuiranju s obzirom na vrstu tretmana i učestalost činjenja kaznenih djela

nici naveli samoiskazom, dok kod kriterija koji je službeni podatak efekti nisu značajni.

4.2. Razlike u atribuiranju vlastitog delinkventnog ponašanja mladih s obzirom na razinu kriminogenih rizika

U ovom nas istraživanju također zanima razliku u načinu pripisivanja uzročnosti svojeg delinkventnog ponašanja s obzirom na nekoliko kriterija koji nam predstavljaju razinu kriminogenog rizika. Rizičniji maloljetnici su oni koji se nalaze u institucionalnom tretmanu, koji često čine kaznena djela, koji su rano počeli čini kaznena djela i koji dugo čine kaznena djela.

Kako bismo istražili navedene razlike proveli smo četiri diskriminacijske analize, pri čemu su

Tablica 5: Nezavisne varijable koje predstavljaju stupanj rizičnosti u diskriminacijskim analizama

Nezavisne varijable	N	%
<i>1. Vrsta tretmana</i>		
1. institucionalni	188	56,1
2. izvaninstitucionalni	147	43,9
<i>2. Učestalost činjenja kaznenih djela</i>		
1. rijetko	118	35,2
2. ponekad	107	31,9
3. često	110	32,8
<i>3. Duljina činjenja kaznenih djela</i>		
1. jednu godinu	82	25,2
2. dvije godine	111	33,6
3. tri godine	80	24,2
4. četiri ili više godina	56	17,0
<i>4. Dob počinjenja prvog kaznenog djela</i>		
1. mlt. s ranim početkom delinkventnog ponašanja	162	59,9
2. mlt. s kasnijim početkom delinkventnog ponašanja	119	40,1

Tablica 6: Značajnosti diskriminativnih funkcija s obzirom na vrstu tretmana, učestalost činenja kaznenih djela, početak i duljinu činenja kaznenih djela

Fun.	Karakteristični korijen	Kanonička korelacija	Wilksova lambda	χ^2	Df	p
Značajnost diskriminativne funkcije s obzirom na vrstu tretmana						
1	,180	,391	,847	45,347	12	<,001
Značajnost diskriminativnih funkcija s obzirom na učestalost činenja kaznenih djela						
1	,614	,617	,596	141,571	24	<,001
2	,040	,196	,962	10,674	11	>,050
Značajnost diskriminativnih funkcija s obzirom na početak činenja kaznenih djela						
1	,290	,474	,775	69,563	12	<,001
Značajnost diskriminativnih funkcija s obzirom na duljinu činenja kaznenih djela						
1	,566	,601	,587	143,220	36	<,001
2	,055	,228	,920	22,492	22	>,050
3	,031	,172	,970	8,085	10	>,050

Tablica 7: Centroidi grupa

Izvaninstitucionalni		Institucionalni	
-,444		,402	
Rijetko		Često	
-,776		1,092	
Ponekad			
-,150			
Mlt. s ranim početkom d.p. (od 6-14 godina)		Mlt. s kasnijim početkom d.p. (od 15-20 godina)	
,460		-,626	
1 godina		2 godine	
-,923		-,249	
3. godine		4 ili više godina	
,517		1,210	

Tablica 8: Standardizirani disriminativni koeficijenti (K) i korelacije (S) između faktora i kanoničkih diskriminativnih funkcija

	vrsta tretmana		učestalost činenja k.d.		početak činenja k.d.		duljina činenja k.d.	
	K	S	K	S	K	S	K	S
Faktori (E) & (I)								
Droga (E)	,646	,726	,462	,692	,332	,548	,341	,647
Antisocijalne tendencije (I)	,198	,492	,245	,650	,238	,584	,520	,677
Antisocijalni vršnjaci (E)	,360	,397	,386	,531	,683	,607	,215	,468
Alkohol (E)	,056	,347	,171	,469	,072	,390	,445	,628
Siromaštvo i materijalna dobit (E)	,055	,329	,360	,591	-,128	,376	,134	,527
Situacija (E)	-,567	-,298	,032	,175	-,289	-,064	-,020	,112
Osobna frustracija (I)	-,067	,200	-,073	,341	,206	,388	-,059	,345
Podložnost vršnjacima (I)	-,279	-,224	-,426	-,103	-,521	-,201	-,264	-,083
Pretjerana kontrola i nadzor roditelja (E)	,009	,158	-,216	,162	-,273	,101	-,347	,147
Nepromišljenost (I)	,258	,090	,063	,252	-,157	,064	-,130	,112
Permisivnost roditelja (E)	-,228	-,038	,089	,254	,192	,259	-,009	,217
Loši obiteljski odnosi (E)	-,054	,022	-,081	,131	,268	,255	,195	,231

faktori na Skali atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih zavisne varijable, a kategorije rizičnosti nezavisne varijable. Sve četiri nezavisne varijable, s frekvencijama ispitanika prema kategorijama, prikazane su u tablici 5.

U tablici 6 zajednički su prikazane značajnosti svih četiriju diskriminativnih funkcija iz čega je uočljivo kako kod svi diskriminacijskih analiza postoji jedna značajna funkcija, te je moguće zaključiti da postoje razlike u atribuiranju vlastitog delinkventnog ponašanja s obzirom na sva četiri kriterija rizičnosti. Centroidi grupa pojedinih diskriminacijskih analiza prikazani su u tablici 7, dok su značajnosti diskriminativnih koeficijenata te korelacije između faktora i kanoničkih diskriminativnih funkcija prikazane u tablici 8.

Iz rezultata dobivenih diskriminacijskom analizom uočljivo je da rizičniji maloljetnici, dakle oni koji se nalaze u institucionalnom tretmanu, oni koji češće čine kaznena djela, koji su rano počeli s delinkventnim ponašanjem te oni koji se dulje vrijeme delinkventno ponašaju pripisuju svoje delinkventno ponašanje većem broju čimbenika. Takve rizičnije maloljetnike opisuje značajnije atribuiranje vlastitog delinkventnog ponašanja drogi i alkoholu, svojim antisocijalnim tendencijama i osobnoj frustraciji, siromaštvu i stjecanju materijalne dobiti kroz činjenje kaznenih djela te antisocijalnim vršnjacima i situacijskim čimbenicima.

Posebno je zanimljiv rezultat da ne postoje razlike u atribuiranju vlastitog delinkventnog ponašanja u području obiteljskih prilika, a s obzirom na ranije prikazane vrijednosti aritmetičkih sredina, možemo zaključiti kako svi maloljetnici jednako nisko pripisuju vlastito delinkventno ponašanje obiteljskim varijablama. Isto je moguće vidjeti i kroz nisko atribuiranje eksternalnim/stabilnim čimbenicima koji uglavnom i zahvaćaju faktore u području obiteljske dinamike.

Dobiveni rezultati u skladu su s dosadašnjim istraživanjima iz područja maloljetničke delinkvencije, te sukladno tome možemo prihvatiti treću hipotezu postavljenu u ovom istraživanju i zaključiti kako visoko rizični maloljetnici pripisuju svoje delinkventno ponašanje većem broju čimbenika od nisko rizičnih.

5. RASPRAVA REZULTATA

Iz deskriptivnih rezultata, na razini aritmetičkih sredina uočavamo visoko atribuiranje delinkventnog ponašanja mladih vlastitoj nepromišljenosti ($M=3,16$) i situaciji ($M=3,15$). Radi se o zani-

mljivoj kombinaciji dispozicijskog i situacijskog atribuiranja. Ovakav rezultat samo je djelomično u skladu s istraživanjem koje je provela Wells (1980), koja je došla do zaključka da maloljetni delinkventi češće pripisuju svoje ponašanje situacijskim čimbenicima, a puno manje dispozicijskim, dok rezultati ovog istraživanja govore o podjednako zastupljenoj kombinaciji ovih čimbenika.

Atribuiranje vlastitog delinkventnog ponašanja situacijskim čimbenicima (faktor *Situacija*) ukazuje na činjenicu da maloljetnici nisu planirali počiniti kazneno djelo te da su se našli u takvoj situaciji u kojoj su, mogli bismo reći, iskoristili priliku i počinili kazneno djelo. Takav zaključak možemo izvesti iz sadržaja čestica koje pripadaju ovom faktoru. Međutim, ne možemo isto zaključiti iz visokog rezultata na faktoru *Nepromišljenost*. Čestice u ovom faktoru govore o nepromišljenom ponašanju vezanom uz posljedice takvog ponašanja, odnosno kakve će biti posljedice počinjenja kaznenog djela na njih same te hoće li biti uhvaćeni i otkriveni od strane policije.

U ovom smislu, konstrukt nepromišljenosti blizak je konstrukt *impulzivnosti* koja se definira kao osobina ličnosti koja se očituje u sklonosti brzom djelovanju na osnovi prve pobude ili poticaja, bez razmišljanja o mogućim posljedicama takvog ponašanja (Petz, 1992). Visoka razina impulzivnosti i nedostatak samokontrole prema mnogim su autorima (npr. Andrews i Bonta, 2006; Vazsonyi i sur., 2001; Burton Jr. i sur., 1998; Baron, 2003 i drugi) jedan od najznačajnijih rizičnih čimbenika na razini individualnih obilježja, odnosno na razini osobina ličnosti. Piquero, Moffitt i Wright (2007) govore da niska razina samokontrole može dobro predvidjeti sve oblike delinkventnog ponašanja te da je stabilna između različitih kategorija počinitelja, kao i između muškaraca i žena počinitelja kaznenih djela.

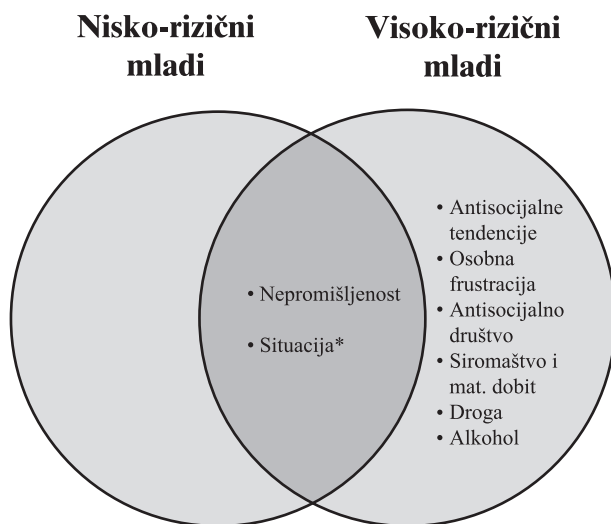
Faktori *Nepromišljenost* i *Situacija* po svojem se sadržaju vežu uz neposredan trenutak počinjenja kaznenog djela, a upravo su pristupi Andrewsa i Bonte (2006) te Farringtona (2005) značajan, dapače središnji, naglasak u objašnjenju delinkvencije stavili na trenutnu procjenu situacije koja uključuje promišljanje o dobiti i rizicima počinjenja kaznenog djela. Iz perspektive maloljetnika, također možemo zaključiti kako ovi čimbenici imaju ključnu ulogu u objašnjenju trenutnih okolnosti prilikom počinjenja kaznenog djela.

Posebno zanimljiv rezultat ovog istraživanja jest nisko atribuiranje vlastitog delinkventnog ponašanja obiteljskim varijablama. Loše obiteljske

prilike, kao što su slaba kontrola i nadzor roditelja, hladni i udaljeni obiteljski odnosi te sukobi i konflikti u obitelji značajni su rizični čimbenici razvoja i održavanja delinkventnog ponašanja djece i mladih što potvrđuju brojni autori i rezultati razno-likih inozemnih i domaćih istraživanja (na primjer, Farrington, 1992, 2004, 2005; Ruchkin, 2002; Vazsonyi i Flannery, 1997; de Kemp i sur., 2006; Hoeve i sur., 2007; Andrews i Bonta, 2006; Shader, 2004; Ajduković, 1990; Ajduković i Delale, 1999; Mikšaj-Todorović, 2000; Mikšaj-Todorović, Ricijaš, Singer, 2006 i drugi). U skladu s tim saznanjima, dobiveni rezultati ovog istraživanja su neočekivani (faktor Loši obiteljski odnosi $M=1,95$).

Istraživanjem razlika u načinu atribuiranja možemo uočiti kako rizičniji maloljetnici postižu veće rezultate na specifičnom skupu faktora na Skali atribuiranja vlastitog delinkventnog ponašanja mladih. Također je uočljivo kako ne postoje razlike u području nepromišljenosti i situacije, pri čemu svi maloljetnici jednako visoko atribuiraju svoje ponašanje ovim čimbenicima. Shematski je rezultate diskriminacijske analize moguće prikazati na sljedeći način (slika 9).

Slika 9: Model atribuiranja nisko-rizičnih i visoko-rizičnih mladih

*Karakteristično samo za mlade u izvaninstitucionalnom tretmanu (tretmanu centra za socijalnu skrbi)

Iz prikazanog modela vrlo se jasno može razaznati kako je struktura atribuiranja visoko rizičnih maloljetnika heterogena s obzirom na dvije Weinerove dimenzije atribuiranja (lokus uzročnosti i stabilnost). Neki čimbenici pripadaju internalnom, neki eksternalnom atribuiranju (npr. osobna frustracija i siromaštvo), a neki stabilnom i nestabilnom

(npr. antisocijalne tendencije i nepromišljenost). Zbog toga je u ovom istraživanju bilo vrlo važno identificirati ona područja, odnosno onu kombinaciju čimbenika, koja oslikava strukturu atribuiranja visoko rizičnih maloljetnih delinkvenata prema svim kategorijama rizičnosti, dok je iz rezultata korelacija faktora sa diskriminativnom funkcijom potrebno istaknuti područje droge koje u najvećoj mjeri opisuje i razlikuje visoko rizične maloljetne delinkvente.

6. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje u svojem fokusu ima percepciju maloljetnika o uzrocima njihovog delinkventnog ponašanja. Polazište same ideje istraživanja leži u participativnom pristupu tretmana maloljetnih počinitelja kaznenih djela, pri čemu je važno identificirati i uvid u vlastito ponašanje, pa tako i njegovu uzročnost, iz pozicije samih korisnika. Identificirana struktura atribuiranja maloljetnika, kao i razlike u načinu atribuiranja s obzirom na stupanj rizičnosti, omogućuju nam stjecanje uvida u ovo područje.

Ovakvi rezultati također nam potvrđuju kako sami maloljetnici, koji se nalaze u tretmanu državne skrbi zbog delinkventnog ponašanja, mogu biti vrlo vrijedan i koristan izvor podataka o razlozima i uzrocima takvog svojeg ponašanja, što nadalje predstavlja polazište za kvalitetniji tretman.

Međutim, rezultati također upućuju na složenost tretmanskih intervencija prema visoko rizičnoj skupini maloljetnih delinkvenata. Struktura atribucija vrlo je kompleksna, a iz same perspektive maloljetnika jasno se očitava kako je u tretmanu potrebno djelovati na probleme sa sredstvima ovisnosti (visoko atribuiranje drogi i alkoholu), zatim područje ličnosti (nepromišljenost, antisocijalne tendencije, osobna frustracija) kao i neke vanjske čimbenike i okolnosti koje poticajno djeluju na počinjenje kaznenog djela (situacija, siromaštvo i materijalna dobit te antisocijalno društvo).

Stoga svakom stručnjaku koji radi u praksi, nakon što je identificirao jedinstvenu strukturu atribuiranja maloljetnika kojega ima u tretmanu, predstoji vrlo zahtjevan zadatak usmjerenja tretmanskim intervencijama na ta područja s ciljem smanjivanja dinamičkih kriminogenih rizika kako bi smanjio vjerojatnost budućeg delinkventnog ponašanja te mlade osobe. Dobiveni rezultati također posredno oslikavaju težinu i zahtjevnost svih socijalnopedagoških tretmanskim intervencijama usmjerenih prema počiniteljima kaznenih djela.

LITERATURA

- Ajduković, M. (1990): Stil odgoja u obitelji kao faktor delinkventnog ponašanja djece, *Primijenjena psihologija*, 11, 47-54
- Ajduković, M., Delale, E.A. (1999): Stil odgoja u obitelji kao činitelj rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži, (U) Bašić, J., Janković, J. (ur) *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 171-187
- Ajduković, M., Ručević, S., Šincek, D. (2008): Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama - dodatni poticaj za ciljanu prevenciju, *Dijete i društvo*, 27-47
- Andrews, D.A., Bonta, J. (2006): *A Psychology of Criminal Conduct*, Fourth Edition, LexisNexis Group
- Andrews, D.A., Bonta, J., Wormith, J.S. (2006): The Recent Past and Near Future of Risk and/or Need Assessment, *Crime and Delinquency*, 52, (1), 7-27
- Baron, S.W. (2003): Self-Control, Social Consequences, and Criminal Behavior: Street Youth and the General Theory of Crime, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40, (4), 403-425
- Burton Jr., V.S., Cullen, F.T., Evans, T.D., Alarid, L.F., Dunaway, R.G. (1998): Gender, Self-Control, and Crime, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35, (2), 123-147
- Družić-Ljubotina, O. (2009): Atribucija uzroka siromaštva i neke psihosocijalne značajke primatelja stalne socijalne pomoći, *Doktorska disertacija*, Pravni fakultet u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb
- Etički kodeks istraživanja s djecom (2003): *Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske*, Državni zavoda za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb
- Farrington, D.P. (1992): Psychological Contributions to the Explanation, Prevention and Treatment of Offending, (U): *Psychology and Law - International Perspectives*, (ur) Losel, F., Bender, D., Bliesener, Walter de Gruyter, Berlin - New York, 35-51
- Farrington, D.P. (2004): Criminological psychology in the twenty-first century, *Criminal Behavior and Mental Health*, 14, 152-166
- Farrington, D.P. (2005): Childhood Origins of Antisocial Behavior, *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 12, 177-190
- Hoeve, M., Smeenk, W., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., van der Laan, P.H., Grris, J.R.M., Dubas, J.S. (2007): Long-Term Effects of Parenting and Family Characteristics on Delinquency of Male Young Adults, *European Journal of Criminology*, 4, (2), 161-194
- Hoge, R.D. (2002): Standardized instruments for assessing risk and need in youthful offenders, *Criminal Justice and Behavior*, 29, (4), 380-396
- Kamenov, Ž. (1991): Neke determinante atribucija uspjeha i neuspjeha srednjoškolaca, *Magistarski rad*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za psihologiju, Zagreb
- Kearsley, G. (2007): Attribution Theory (B.Weiner), (u) *Explorations in Learning & Instruction: The Theory Into Practice Database*, <http://tip.psychology.org/weiner.html>
- de Kemp, R.A.T., Scholte, R.H.J., Overbeek, G., Engels, R.C.M.E. (2006): Early Adolescent Delinquenc: The Role of Parents and Best Friends, *Criminal Justice and Behavior*, 33, (4), 488-510
- Mikšaj-Todorović, Lj. (2000): Kvaliteta življanja obitelji rizičnih za odgoj djece u Republici Hrvatskoj, (u) *Zbornik radova: Položaj adolescenata u obitelji*, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Ministarstvo rda i socijalne skrbi RH, 71-77
- Mikšaj-Todorović, Lj., Ricijaš, N., Singer, M. (2006): Razlike u obiteljskim prilikama maloljetnih delinkvenata s obzirom na poremećenost odnosa u obitelji, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13, (2), 1035-1050
- Petz, B. (1992): *Psihologijski rječnik*, Prosvjeta, Zagreb
- Piquero, A.R., Moffitt, T.E., Wright, B.E. (2007): Self-Control and Criminal Career Dimensions, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23, (1), 72-89
- Ricijaš, N. (2009): Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih, *Doktorska disertacija*, Pravni fakultet u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb
- Ruchkin, V. (2002): Family Impact on Youth Violence, (u) *Corado, R.R., Roesch, R., Hart, S.D., Gierowski, J.K.* (ur),

- Multi-Problem Violent Youth, IOS Press, Amsterdam, 105-115
- Sagatun, I.J. (1991): Attributions of Delinquency by Delinquent Minors, Their Families and Probation Officers, *Journal of Offender Rehabilitation*, 16, (3/4), 43-57
- Shader, M. (2004): Risk Factors for Delinquency: An Overview, NCJ 207540, <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/frd030127.pdf>
- Vszsonyi, A.T., Flannery, D.J. (1997): Early Adolescent Delinquent Behaviors: Associations With Family and School Domains, *Journal of Early Adolescence*, 17, (3), 271-293
- Vazsonyi, A.T., Pickering, L.E., Junger, M., Hessing, D. (2001): An Empirical Test of General Theory of Crime: A Four-Nation Comparative Study of Self-Control and the Prediction of Deviance, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38, (2), 91-131
- Vazsonyi, A.T., Cleveland, H.H., Wiebe, R.P. (2006): Does the Effect of Impulsivity on Delinquency Vary by Level of Neighborhood Disadvantage?, *Criminal Justice and Behavior*, 33, (4), 511-541
- Wells, K. (1980): Adolescents' Attributions for Delinquent Behavior, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 6, (1), 63-67
- Williams III, F.P., McShanew, M.D. i Dolny, H.M. (2000): Developing a Parole Classification Instrument for Use as a Management Tool. *Corrections Management Quarterly*, 4, (4), 45-59
- Wilson, N. i Rolleston, R. (2004): A Risk-Need Profile Using Four Measures for Youth Offenders Incarcerated in Young Offender Units, Department of Corrections Research, New Zealand, www.corrections.govt.nz

DELINQUENT BEHAVIOR ATTRIBUTIONS OF LOW-RISK AND HIGH-RISK JUVENILE DELINQUENTS

SUMMARY

Contemporary approach in juvenile delinquency aims to identify risk factors that contributed to delinquent behavior and to focus interventions towards those risks. The aim of this paper is to explore how juvenile delinquents attribute their delinquent behavior and to explore differences in the structure of attribution regarding their risk level. High-risk delinquents are considered those who are placed in an institutional treatment, who often do criminal acts, who are early-starters and whose delinquent behavior lasts longer. Research included 335 male juvenile delinquents in the Republic of Croatia within three types of sanctions: (1) probation, (2) open institution facility, (3) closed institution facility. 43,9% of juveniles were on probation (not in the institutional treatment) and 56,1% of them were placed in the institutional treatment. Age range of participants was from 14 to 21 years of age ($M=17,1$; $SD=1,858$). Delinquent Behavior Attribution Scale for juvenile delinquents (Ricijaš, 2009) was used to identify the structure of attributions, and juveniles also answered some questions about their criminal behavior, contacts with police and court as well as some family circumstances questions.

Results consistently show that high-risk juvenile delinquents attribute their delinquent behavior to a greater number of factors, which is in accordance with other criminological research that measured causes of delinquent behavior with other methods.

Key words: juveniles, delinquent behavior, attributions, risk factors